

Bosnien & Hercegovina och det politiska systemet efter Dayton

Etnisk polarisering som en konsekvens av ”Consociational Democracy”?

Abstract

The purpose of this essay is to investigate the impact of the Dayton Accords in relation to ethnic division. As part of Lijphart's theory of Consociational Democracy he proposes a set of institutional solutions for how to create sustainable democracy in divided societies. My hypothesis was that the principles laid forth by Lijphart would have a negative impact on ethnic division in the country. Since his theory is said to be the most suitable for divided society I wanted to see if it had accomplished to decrease ethnic division. In this study I measure ethnic division in terms of voters support for the three main ethno-nationalist parties HDZ, SDA and SDS. If their support had not fallen since the first election in 1996 my conclusion would be that Lijphart's theory had serious flaws. If this turns out to be true I believe it is an interesting contribution to the studying of democratization in divided societies. A theory as influential as Lijphart's should always be under scrutiny to ensure that it gets an opportunity to evolve and get better. Since democratization affect people's lives it is important that the recommendations put forth by scientists are as flawless as possible.

Nyckelord: Consociational Democracy, etnisk polarisering, Bosnien & Hercegovina, Daytonavtalet, demokratisering

Antal ord: 9569

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Andra metodologiska överväganden	3
1.2.1	Val av fall	3
1.2.2	Etnisk polarisering	4
1.2.3	Är etnisk polarisering ett problem?	5
1.2.4	Alltså	6
2	Teori – ”Mr. Consociation” och problemet med splittrade samhällen	7
3	Empiri: Att <i>beskriva</i> problemet; ”Consociational Democracy” i Bosnien & Hercegovina	9
3.1	Ett splittrat samhälle	9
3.2	Institutionsbyggande efter Dayton	9
3.2.1	Territoriell uppdelning	9
3.2.2	Parlamentet	11
3.2.3	Presidentrådet	11
3.2.4	Regering	12
3.2.5	Nationsbyggande ”utifrån”	12
3.3	Etnisk polarisering genom val	13
3.3.1	Det första valet efter kriget	13
3.3.1.1	Valobservationer	13
3.3.1.2	Valresultatet	14
3.3.2	Valet 1998 – fortsatt internationell övervakning i Bosnien & Hercegovina	14
3.3.2.1	Observationer under valet	14
3.3.2.2	Valresultatet	14
3.3.3	Valet 2002 – ett tidigt steg i riktning mot demokratisering och självstyre	15
3.3.3.1	Observationer under valet	15
3.3.3.2	Valresultatet	15
3.3.4	Valet 2006; ökat självstyre men fortsatta etniska motsättningar	16
3.3.4.1	Observationer under valet	16
3.3.4.2	Valresultatet	17
4	Analys: Att <i>förklara</i> problemet; ”Consociational Democracy” i Bosnien & Hercegovina	18
4.1	Ett fall av Power-Sharing democracy?	18

4.2	Hur förklaras minskat röstande på de tre dominanta etniskt nationalistiska partierna?	19
4.3	Att förklara fortsatt etnisk polarisering trots minskat stöd för de etniskt nationalistiska partierna – institutionalisering av etnicitet och gruppen som källa till trygghet	20
4.4	Att se sambandet?	23
4.4.1	Inledande föräning	23
4.4.2	Att isolera samband – vad påverkar vad?	23
4.4.3	Tidigare erfarenheter av Power-Sharing democracy?	24
5	Sammanfattning och slutsatser	25
	Referenser	27

1 Inledning

När kalla kriget gick mot sitt slut under det sena 80-talet förändrades världspolitiken på många avgörande sätt. Maktbalansen mellan öst och väst förändrades då Sovjetunionen gick mot förändring och till sist sitt sammanbrott. I kölvattnet av detta kom också den internationella politiken att förändras då den tidigare så tydliga uppdelningen av politiken inom internationella relationer mellan öst och väst, blev utbytt mot ett nytt politiskt landskap. Kalla kriget gick från att vara en stor konfliktorsak i världspolitiken till att under 1990-talet bli ersatt av etniska konflikter inom länder - konflikter som legat till grund för mycket lidande och död i länder som Rwanda, Tjetjenien och inte minst i det nuvarande Bosnien & Hercegovina. Det är också tack vare etnicitetens ökade betydelse för uppkomsten av allvarliga konflikter som det uppstått en livlig debatt om hur man ska skapa institutionella lösningar för nyblivna demokratier med djupa samhälleliga skiljelinjer (Lijphart, 2002, s 37 & Lijphart, 1994, s 12).

Inom demokratiforskning finns ett brett konsensus mellan forskare om två tydliga saker när det gäller demokratisering i djupt splittrade länder; att det först och främst kan skapa stora konsekvenser och svårigheter i demokratiseringsprocesser om det finns stora skiljelinjer i samhället, samt att problemen med dessa skiljelinjer oftast är större i icke-demokratier eller nyetablerade demokratier, än vad de är i väletablerade demokratier (Lijphart, 1994, s 12 & Lijphart, 2004, s 96). Det råder dock inte lika stor enighet om hur man ska råda bot på problemen.

Arend Lijphart har under många år varit intresserad av hur man med institutionella lösningar kan råda bot på problemen som finns i djupt splittrade samhällen. Som "Mr. Consociation" har hans teori om "Consociational Democracy" (även kallat "Power-sharing Democracy" och "Konsensusdemokrati") fått stort utrymme i debatten om hur man skapar ett politiskt system som kan överkomma de ovannämnda problemen. Några av områdena han har intresserat sig för och haft inflytande på är demokratiseringsprocesser i djupt splittrade samhällen som Libanon, Sydafrika, Colombia, Belgien och många fler. Lijphart påstår att hans teori om Consociational Democracy inte bara är en lämplig lösning för samhällen med stora samhälleliga skiljelinjer, utan den enda möjliga (Lijphart, 2002, s 37 & Lijphart, 2004, s 99).

Lijpharts prisande av sin egen teori tyder på att den är en väletablerad och välansedd teori, dock långt ifrån utan kritiker. En del av kritiken som framförts mot hans demokratimodell är att den inte alls passar så bra i splittrade samhällen som Lijphart påstår. Det har väckts oro för möjligheten att det system som han förespråkar förstärker skiljelinjer mellan olika grupper i samhället istället för att göra dem mildare (Lijphart, 2002, s 40). Jag vill undersöka om Bosnien &

Hercegovina, som har varit och är ett land präglad av djupa skiljelinjer, är ett fall då vi kan se om Lijpharts demokratimodell skapat försoning eller ökad polarisering mellan landets etniska grupper. Efter Daytonavtalet 1995 som skapade fred i forna Jugoslavien, skapades en stat som har inslag av Consociational Democracy och mitt syfte med uppsatsen är att se om Lijpharts väletablerade teori verkligen är den bäst lämpade för detta splittrade samhälle.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är alltså att kritiskt ifrågasätta Lijpharts teori om Consociational Democracy. Anledningen till att detta är intressant är för att teorin har haft (och fortsätter att ha) en betydande roll för demokratibyggnad i djupt splittrade samhällen världen över. Om Consociational Democracy inte är den mest lämpliga institutionella vägen att gå för nya demokratier, något som jag kort argumenterat för tidigare i texten, så betyder det att länder med stora samhälleliga skiljelinjer som genomgår en demokratiseringsprocess kanske väljer att anamma ett politiskt system baserat på en teori vars tillförlitlighet skulle kunna ifrågasättas. Eftersom etniska konflikter inom länder i allt större utsträckning sedan slutet av kalla kriget ligger bakom lidande och död världen över, är det viktigt att de teorier och förslag som finns inom demokratiseringsforskning i splittrade samhällen ständigt utsätts för granskning och ifrågasättande. Idéerna som dessa teorier grundar sig på kan till stor del påverkar människors liv och vardag. Därför är det viktigt att de alltid ifrågasätts och provas för att se ifall hållbarheten fortfarande är intakt. Uppsatsen kommer inte att ha en konstruktiv ansats utan främst fokusera på att ifrågasätta Lijpharts teori. Som jag argumenterat för innan finns det goda anledningar till att ifrågasätta en teori som på många sätt är, och har varit, väldigt inflyttelserik för djupt splittrade länder som genomgår demokratisering.

För att visa uppsatsens struktur kommer jag nu att diskutera upplägg och frågeställning. Det jag vill göra med min uppsats är att; undersöka om Lijpharts teori om Consociational Democracy gjort någon skillnad i att minska polariseringen mellan de tre stora konstitutionellt fastslagna folkslagen i Bosnien & Hercegovina, d.v.s bosniaker (muslimska bosnier), kroater och serber. Inledningsvis kommer jag att göra ett försök till att visa på hur Lijpharts teori om Consociational Democracy går att applicera på Bosnien & Hercegovina för att redan från början fastslå att det finns inslag av Arends idéer i det politiska systemet i landet. Därefter kommer jag att diskutera det jag väljer att benämna som min beroende variabel; polarisering mellan etniska grupper. Om jag kan visa på att polariseringen mellan de etniska grupperna inte har minskat sedan det politiska systemets etablering så finns det en möjlighet att jag kan dra slutsatsen att Lijpharts teori om Consociational Democracy har brister. Om den inte har

lyckats minska polariseringen mellan etniska grupper, hur skulle den då kunna vara lämpligt för ett djupt splittrat land? För att kunna dra sådana slutsatser måste jag kontrollera för bakomliggande variabler, någonting som jag återkommer till senare i texten.

- **Frågeställning:** *"Har det politiska systemet i Bosnien & Hercegovina haft någon effekt i att minska polarisering mellan landets konstitutionellt fastslagna 3 största grupper; serber, kroater och bosniaker?"*

Jag kommer även att använda mig av en uppsättning av arbetsfrågor som vägleder mig och mina läsare i mina resonemang genom uppsatsen;

- **Arbetsfråga 1:** *"Är det politiska systemet i Bosnien & Hercegovina grundat på principer om Consociational Democracy?"*
- **Arbetsfråga 2:** *"Röstar människor i Bosnien & Hercegovina i större eller mindre utsträckning på de etniskt nationalistiska partierna HDZ, SDA och SDS?"*

1.2 Andra metodologiska överväganden

Genom att jämföra Lijpharts idéer med det politiska systemet i Bosnien & Hercegovina vill jag visa på att de institutionella lösningar som anammades i landet efter Daytonavtalet 1995 verkligen är grundat på power-sharing principer. Detta är grundläggande för hela uppsatsidén eftersom syftet med uppsatsen är att pröva Lijpharts teori om Consociational Democracy på ett specifikt fall; i detta fall Bosnien & Hercegovina.

1.2.1 Val av fall

Tanken har från början varit att se landet som ett av de mest lämpliga fallen att applicera och pröva Lijpharts teori på. Roberto Belloni menar bland annat att Bosnien & Hercegovina just är ett klassiskt fall av ett politiskt system som är uppbyggt efter dessa principer (Belloni, 2004, 336). Det finns flera anledningar till varför Bosnien & Hercegovina skulle vara ett tacksamt fall för Consociational Democracy. För det första så har Balkan länge varit en instabil region med många inblandade stormakter som t.ex. Ottomanska Riket och Österrike-Ungern. Det har också varit en plats för en mix av religion, kultur och etnicitet i många hundra år där människor kunnat bo sida vid sida med varandra men där det även uppstått konflikter (Kasapovic, 2005, s 7).

En annan anledning till varför Lijpharts teori borde vara lämpig för landet är för att det är en väldigt etniskt diversifierad befolkning utan en klar majoritet; bosniaker utgör den relativa majoriteten, d.v.s. den största minoriteten och utgör 44% av befolkningen. Serber och kroater utgör i sin tur 31 % och 17 % av befolkningen (i 1991 års folkräkning, alltså innan kriget och migrationsströmmarna som följde) (Belloni, 2009, s 357 & Ramet, 1996, s 22). Efter det tre år långa kriget på Balkan mellan 1992-1995 förstärktes även skiljelinjerna kraftigt efter att politiska ledare väckt liv i tankar om etnicitet och nationalism som bland annat framfördes av Serbiens före detta president Slobodan Milosevic och andra (Ramet, 1996, s 27).

Av dessa anledningar ter sig Bosnien & Hercegovina vara ett mycket tacksamt fall och ett typexempel på ett splittrat samhälle. Om Lijpharts teori visar sig vara bristfällig när det gäller att appliceras på Bosnien & Hercegovina som inledningsvis verkar vara ett väldigt tacksamt fall, finns det anledning för att vara skeptisk mot teorins förklaringskraft i andra fall också – fall som i vissa fall kanske är mindre lämpliga än Bosnien & Hercegovina. Om teorin inte är trovärdig för ett till synes väldigt lämpligt fall, varför skulle den då vara tillämplar på ett mindre lämpligt fall?

1.2.2 Etnisk polarisering

För att se om polariseringen mellan etniska grupper i landet har minskat eller inte, måste jag finna en infallsvinkel ur vilket jag kan se detta fenomen klart; huvudproblemet ligger alltså i hur jag ska välja att operationalisera ”polarisering mellan etniska grupper”. I mitt fall kommer jag att titta på hur människor har röstat i de nationella parlamentsvalen för att se om de partier som är öppet nationalistiska har ett allmänt stöd hos befolkningen. De partier som jag kommer att fokusera på är de största och dominerande etniskt nationalistiska partierna som även hade makten innan och under kriget; SDA (som främst representerar bosniaker och deras fullständiga namn är ”*Stranka Demokratske Akcije*” eller Party of Democratic Action) SDS (som främst representerar serber och deras fullständiga namn är ”*Srpska Demokratska Stranka*” eller Serbian Democratic Party) och HDZ (som främst representerar kroater och deras fullständiga namn är ”*Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine*” eller Croatian Democratic Union of Bosnia and Herzegovina) Om jag jämför valresultat från tidigare val med senare, och ser att det har skett en minskning i röstande på etniskt nationalistiska partier så skulle jag kunna dra slutsatsen att Lijpharts teori om Consociational Democracy verkligen har lyckats i att förminska polariseringen mellan de etniska grupperna och att hans demokratimodell verkligen är bra lämpad på djupt splittrade samhällen. Man bör dock vara försiktig med att dra sådana slutsatser eftersom andra partier än de som är öppet etniska nationalistiska fortfarande kan ha åsikter eller en politik som exempelvis smutskastar andra etniska grupper, eller bara gynnar den egna gruppen.

Jag kommer främst att se hur de tre stora etniska partiernas representation har förändrats i det nationella Representanthuset eftersom det är enkelt att se hur procentuellt stöd för de olika partierna förändrats under tiden. Jag har gjort en avgränsning när det gäller att titta på valresultat; utgångspunkten för min uppsats är att titta på de nationella valen till Representanthuset 1996, 1998, 2002 och 2006. Anledningen till varför jag gjort denna avgränsning har att göra med materialtillgången från OSCEs valobservation – material som i stora delar utgör grunden för min empiri om valen. I mitt material har det funnits bristfällig information om valresultatet från 1998. Problemet är som störst i det avseendet att jag inte funnit uppgifter om hur SDA presterade i detta val. Jag anser dock att problemet är överkomligt eftersom mitt syfte är att mäta hur partiernas inflytande minskat sammanlagt över en 10 års period från 1996 till 2006. Denna förändring går att identifiera trots de bristfälliga uppgifterna från valet 1998.

Framväxten av partier som har en mildare hållning eller runt utav utger sig för att vara icke-nationalistiska kan också vara en konsekvens av OHRs befogenheter att stifta lagar och sparka politiker som inte rättar sig efter de åtagande som Daytonavtalet innebär. Detta talar också för att partier skulle kunna ”gömma” en ursprunglig etniskt nationalistisk hållning under en täckmantel av ”icke nationalistiska partier”. Bosnien & Hercegovinas närmande EU och NATO (Kostic, 2007, s 88-89) på senare år skulle också kunna vara en drivande kraft bakom varför etniskt baserade partier antingen blivit färre eller blivit bättre på att maskera sig för att få den bosniska politiken att framstå som mer stabil, och då även mer attraktiv för ett närmande dessa organisationer.

Om det visar sig att personer fortfarande i stor utsträckning röstar på etniskt nationalistiska partier behöver det dock inte nödvändigtvis bero på att Lijpharts teori misslyckas med att leverera institutionella lösningar för splittrade samhällen. Det står inte explicit utskrivet hur lång tid efter införandet av dessa institutionella lösningar det måste ta innan dess effekt kan märkas av. I Bosnien & Hercegovinas fall är det 15 år sedan Daytonavtalen undertecknades som skapade fred och det politiska systemet som finns i landet idag. Minnen från de fasor kriget förde med sig lever med stor säkerhet kvar och påverkar nog till stor del fortfarande människors röstbeteende. Därför bör jag vara försiktig i mina slutsatser om Power-Sharing teorins misslyckande eller framgång. Många av de ovannämnda påpekningarna kommer jag att ta hänsyn till i min slutsats av uppsatsen.

1.2.3 Är etnisk polarisering ett problem?

Som frågeställningen antyder vill jag se om Consociational Democracy genom sina institutionella lösningar för djupt splittrade samhällen, lyckas uppnå det som den säger sig uppnå; d.v.s vara en teori som är väldigt bra lämpad för splittrade samhällen. Därför anser jag att om etnisk polarisering inom det bosniska samhället blir större som en konsekvens av det politiska system som är byggt utefter Power-Sharing principer, så är det en indikation på att teorin inte är så

lämplig i djupt splittrade samhällen. Anledningen till att jag anser detta är för att misstro eller polarisering mellan etniska grupper kan skapa en rad olika problem; för det första kan det vara problematiskt i människors vardag då man kan begränsas i sin rörlighet och sociala relationer då man kan ha svårt att vara i närheten av människor av en annan etnisk grupp. För det andra är det ett politiskt problem, och därmed även ett demokratiskt problem. Om människor röstar och identifierar sig efter etnicitet finns det en risk för att det är frågor av den karaktären som blir dominerande i politiken (det är negativt eftersom det finns andra viktiga sakfrågor att diskutera inom politiken också). Det är också ett demokratiskt problem eftersom politiker får svårt att samarbeta politiskt. Om det finns en stor polarisering mellan grupper, finns det risk för att politik blir svår att genomföra p.g.a. människors oförmåga till samarbete.

1.2.4 Alltså...

Eftersom jag anser att en ökning i polarisering mellan etniska grupper i Bosnien & Hercegovina är någonting negativt, så ser jag en minskning i polarisering som någonting positivt. Mitt resonemang kommer därför att utgå ifrån följande; om polarisering efter etniska skiljelinjer *inte* minskat, betyder det att Lijpharts teori har brister eftersom den anser sig vara en av de mest lämpliga att applicera på splittrade samhällen. Jag behöver *inte* identifiera en *ökning* av polarisering efter etniska skiljelinjer för att dra denna slutsats eftersom teorin redan är bristfällig om den inte lyckats minska etniska motsättningar.

2 Teori – ”Mr. Consociation” och problemet med splittrade samhällen

... plural societies – that is, societies deeply divided by religious ideological, cultural, linguistic, ethnic, or racial cleavages into separate sub-societies with their own political parties, interest groups, and media of communication – consociational democracy is the more suitable democratic model (Lijphart, 1981, s 395)

Som ”Mr Consociation” är Arend Lijphart en av de främst och första förespråkarna för en uppsättning av institutionella lösningar som är lämpliga för djupt splittrade samhällen. De ökade etniska konflikterna som blossat upp under 1990-talet talar för att det krävs nya lösningar för att ta itu med problemen som följer med djupt polariserade länder. Lijphart menar bland annat att problemen som uppstått i många nya demokratier med djupa skiljelinjer står att finna i de institutionella lösningar som anammats i början av demokratiseringsprocessen (Lijphart, 2002, s 37).

I sin teori nämner Arend ett antal kriterier som måste uppfyllas för att man ska kunna nå de institutionella lösningar som han menar är lämpliga för denna typ av samhällen. Tillsammans utgör dessa rekommendationer vad han väljer att kalla för ”Consociational Democracy” eller ”Power-Sharing Democracy” (på svenska skulle översättning ungefär låta såhär; konsensusdemokrati). Det är först och främst ganska lösa rekommendationer för hur man i grundläggande drag bör utforma ett politiskt system för att ta hänsyn till de problem som kan uppstå i den typen av samhällen han intresserar sig för.

Överhängande kan man säga att grundidén för Lijpharts teori är att man måste bygga upp ett system där man institutionaliserar de olika grupperna som splittrar samhället; dels för att få deras intressen garanterade så att de inte känner sig negligerade, men även i syfte att tvinga dem till samarbete. Därför är en av komponenterna i Consociational Democracy vad han väljer att benämna; samstyre i den verkställande makten genom att bilda stora koalitionsregeringar (power-sharing of executive power through grand coalitions). Genom att anordna ett politiskt system där det dels finns möjligheten att bilda stora koalitionsregeringar, och där det är stor chans att detta sker, anser Lijphart att det resulterar i att många av landets splittrade grupper blir representerade i den styrande makten. Genom stora koalitionsregeringar tror han även att kompromissande mellan de olika grupperna kan uppstå (Lijphart, 2002, s 38 & Lijphart, 1985, s 3 & Lijphart, 2004, s 97).

Det är också viktigt att de olika grupperingarna i samhället har en stor del av gruppautonomi. Därför är lösningar om decentralisering och federalism inte helt främjande för Lijphart, eftersom det möjliggör kravet på ökad gruppautonomi. De områden där denna gruppautonomi är som viktigast enligt Lijphart, är

områden som har att göra med utbildning och kultur. För att förstärka och förverkliga de ovannämnda komponenterna som Lijphart benämner som huvuddelar av sin teori, krävs det också att man har ett proportionellt valsysteem (för att möjliggöra representation av många olika intressen och inte bara de som är en majoritet), samt möjlighet för samhälleliga minoriteter att lägga in veto mot lagförslag som kan hota gruppens vitala intressen (Lijphart, 2002, s 39/51/47 & Lijphart, 2004, s 98/104 & Lijphart, 1985, s 3-4).

Andra rekommendationer för Consociational Democracy är inte skapa ett presidentiellt system eftersom valet till presidentämbetet är problematiskt. Enligt Lijphart kan bara en person bli president och detta skapar en "winner takes it all" mentalitet. Denna mentalitet går även åt andra hållet; d.v.s. "the winner loses all". Detta kan i sin tur skapa motsättningar mellan de olika grupperna i det splittrade samhället eftersom det kan vara "ett högt pris att betala" för vissa grupper om man inte vinner denna post. Han rekommenderar därför istället ett parlamentariskt system där den verkställande makten är en regering. Anledningen till att han rekommenderar detta är för att den verkställande makten då blir bestående av en grupp av människor (istället för en person som följer av presidentämbetet). En annan kritik som framförts mot presidentiella system är att både parlamentet och presidenten har demokratisk legitimitet genom direkt val vilket kan skapa konflikt mellan den verkställande och lagstiftande makten, vars maktindelning ofta är karakteristiskt för presidentiella system (Lijphart, 2002, s 49 & Lijphart, 2004, s 101-102).

3 Empiri: Att *beskriva* problemet; ”Consociational Democracy” i Bosnien & Hercegovina

3.1 Ett splittrat samhälle

Som ett land utan en klar etnisk majoritet har landets människor alltid varit en del av ett splittrat samhälle. Som största minoritetsgrupp utgör bosniakerna 44% av befolkningen medan kroater och serber utgör 17 % respektive 31 % av befolkningen (Belloni, 2009, s 357 Ramet, 1996, s 22). Som en del av både det Ottomanska Riket, Österrike-Ungern och Jugoslavien har landet upplevt många olika kulturella, språkliga och religiösa inriktningar där bland annat de religiösa inriktningarna islam, ortodox kristendom och katolicism starkt satt sin prägel på olika delar av befolkningen. I denna region har människor både lyckats leva i fred och konflikt mellan varandra (Kasapovic, 2005, s 7).

Under tiden efter landsfadern Josip Broz Titos (Ramet, 1996, s 7) död började etnicitet och nationalism börja spela en alltmer betydande roll i politiken (Ramet, 1996, s 2). Med krav på ökad autonomi och självstyre från de olika delrepublikerna som utgjorde det forna Jugoslavien skapades spänningar mellan de olika politiska grupperna som lade grunden för vad som senare skulle bli ett väldigt våldsamt etniskt krig. Med ledare som den serbiska presidenten Slobodan Milosevic, den bosniskserbiska ledaren Radovan Karadzic, den bosniska ledaren Alija Izetbegovic och den kroatiska ledaren Franjo Tudman (m.fl.) lyckades man öka etniska motsättningar mellan olika grupperingar genom att spela på det nationalistiskt populistiska kortet (Ramet, 1996, s 15/18/21/26 & Belloni, 2009, s 357 & Kostic, 2007, s 325).

3.2 Institutionsbyggande efter Dayton

3.2.1 Territoriell uppdelning

Efter bosnisk självständighet i mars 1992 (Chandler, 2000, s 41) började kriget som resulterade i en 3,5 års lång konflikt (Chandler, 2000, s 1) och avslutades med undertecknandet av Daytonavtalet 1995 (Kasapovic, 2005, s 4 & Belloni, 2009, s 358-359 & Belloni, 2004, s 336 & Chandler, 2000, s 1).

Vid undertecknandet av Daytonavtalet såg man inte bara till få slut på våldsamheterna och grymheterna som hade präglat kriget, men man lade även grunden för hur det politiska systemet i Bosnien & Hercegovina skulle vara anordnat under efterkrigstiden. Inledningsvis fastslår avtalet att staten Bosnien & Hercegovina ska vara bestående av två entiteter (större delar i staten). En av entiteterna är Republika Srpska (den serbiska republiken) som är ett resultat av de territoriella erövringar som landets bosnien-serber lyckades göra under kriget vars territoriella andel av landet är 49 % och vars befolkning huvudsakligen utgörs av bosnier-serber (Kasapovic, 2005, s 4 & Belloni, 2009, s 358-359 & Belloni, 2004, s 336 & Chandler 2000, s 66-67 & Burwitz, 2004, s 329).

Den andra entiteten är Federationen Bosnien & Hercegovina vars territoriella andel av den totala landmassan är 51 %. Befolkningen som bor där är huvudsakligen bosnier-kroater och bosniaker och federationen är från början ett resultat av en allians mellan bosniska och kroatiska styrkor som ingicks 1994. Federationen består också av 10 stycken mindre delrepubliker som kallas för kantoner med visst självbestämmande (Kasapovic, 2005, s 5 & Belloni, 2009, s 358-359 & Belloni, 2004, s 336 & Chandler, 2000, s 66-67).

Figur 1: Staten Bosnien & Hercegovina med entiteterna Federationen Bosnien & Hercegovina (ljus) och Republika Srpska (mörkt)

3.2.2 Parlamentet

Det nationella parlamentet består av två kammare; Representanthuset (House of Representatives) och Folkhuset (House of Peoples). Val till Representanthuset var ursprungligen proportionella med vissa modifikationer (OSCE, 2003, s 3). Det proportionella valsystemet har valts för att skapa en bred representation av landets olika grupper och intressen. Det är 42 medlemmar som kan bli invalda varav 1/3 av dem väljs från Republika Srpska och 2/3 från Federationen Bosnien & Hercegovina. Folkhuset är en kammare som består av 15 representanter – 5 från varje konstitutionellt fastslagen grupp. Tio representanter, varav 5 är bosniaker och 5 kroater väljs genom det regionala parlamentet på entitetsnivå (d.v.s. parlamentet i Federationen Bosnien & Hercegovina). De sista 5 representanterna väljs genom det regionala parlamentet i Republika Srpska. Syftet med detta är även att få en bred representation av samhällets stora gruppers intressen (Kasapovic, 2005, s 4 & Chandler, 2000, s 68-69).

Varje kammare väljer talmän och vice talmän, en från varje folkslag. Beslut i parlamentet tas genom enkel majoritet av de som är närvarande, men om minst 1/3 av parlamentarikerna från en viss etnisk grupp misstyycker, kan de använda en typ av vetorättigheter för att ompröva beslutet. Det blir då talmännens beslut att försöka lösa konflikten. Om minst 2/3 av parlamentarikerna på den regionala entitetsnivån också misstyycker om förslaget går det inte att rösta igenom. För att förtydliga; anta att de representanter som röstade ner förslaget med minst 1/3 av parlamentarikerna i det nationella parlamentet från en etnisk grupp var kroater som blivit valda från Federationen Bosnien & Hercegovina. Om det regionala parlamentet i Federationen Bosnien & Hercegovina väljer att hålla med sina kollegor i det nationella parlamentet med en röstning där minst 2/3 av parlamentarikerna håller med om att beslutet hotar gruppens vitala intressen så kan beslutet inte gå igenom. Om det däremot finns en majoritet inom en viss etnisk grupp inom det nationella parlamentet som motsätter sig den andra gruppens ursprungliga motsättning till ett förslag (alltså anser att klagomålet från början var obefogat) så tillsätts en kommission för att försöka lösa problemet. Om inte detta heller går så tvingas man att sända ärendet till konstitutionsdomstolen (Chandler, 2000, s 68-69).

3.2.3 Presidentrådet

Presidentskapet i landet delas av 3 personer med varje representant från de tre konstitutionellt fastslagna folkslagen. Två av representanterna väljs från Federationen Bosnien & Hercegovina och den sista av representanterna väljs från Republika Srpska. Detta presidentråd fattar beslut genom konsensus och om en representant anser att ett beslut hotar sitt folks vitala intressen kan han välja att motsätta sig beslutet. Om 2/3 av parlamentarikerna i det regionala parlamentet

varifrån representanten blivit vald väljer att rösta till presidentrepresentantens fördel betyder det att beslutet inte kan genomföras. Detta ger dem vetorätt i praktiken. (Kasapovic, 2005, s 6 & Belloni, 2004, s 345 & Chandler, 2000, s 67-68)

3.2.4 Regering

Regeringen bildas efter att presidentrådet först utsett en regeringschef. Dennes uppgift är sedan att skapa en regering som består av både serber, kroater och bosniaker och är baserad på etnisk proportionalitet, d.v.s. att högst 2/3 av regeringens ministrar får lov att komma ifrån Federationen Bosnien & Hercegovina. Resten måste komma från Republika Srpska. Varje minister ska även ha två rådgivare som inte får lov att vara av samma folkslag som han själv (Kasapovic, 2005, s 5 & Chandler, 2000, s 68). Denna komposition liknar det som Lijphart benämner som "grand coalitions".

Hela det politiska systemet i Bosnien & Hercegovina är en komplex komposition av parlament och premiärministrar på regional samt nationell nivå vilket har resulterat i att det finns 14 premiärministrar och regeringar, vilket gör Bosnien & Hercegovina det landet i världen med flest premiärministrar och ministrar per capita i världen. (Belloni, 2009, s 359).

3.2.5 Nationsbyggande "utifrån"

De politiska institutionerna i landet har dock under flera år efter Daytonavtalet övervakats av en rad olika organisationer. Organ som OHR (Office of High Representatives), PIC (Peace Implementation Council), OSCE (The Organization for Security and Co-operation in Europe) IMF (International Monetary Fund) och Världsbanken (Chandler, 2000, s 2/37/46 & Kostic, 2007, s 81-82) har på många sätt varit delaktiga i att styra den bosniska politiska vardagen i en viss riktning. Inledningsvis övervakade OSCE landets val och PIC fick ett överhängande ansvar att se över fredsprocessen så att de gick rätt till. Det var dock OHR som vid införandet av de såkallade "Bonn Powers" fick stora befogenheter i styrandet av den bosniska politiken. I ett land som var präglad av "government deadlock" (d.v.s oförmågan att fatta beslut i styrande organ) och där det nationella parlamentet inte hade lyckats ratificera ett enda lagförslag fram till år 2000 som lagts fram av regeringen, ansåg vissa att det krävdes åtgärder för att få bosniska politiker att bli bättre på att följa de åtagande man gjort genom att skriva på Daytonavtalet och delta i byggandet av den bosniska staten (Belloni, 2009, s 360 & Chandler, 2000, s 204). De ökade befogenheter som tilldelades OHR i och med införandet av "Bonn Powers" 1997 gjorde att organet fick ett stort inflytande i att stifta lagar och sparka politiker som inte var samarbetsvilliga (Belloni, 2009, s 359/362 & Chandler, 2000, s 2/122-123/202-203 & Kostic, 2007, s 83-85/90-91). Fram till år

2000 hade hela 16 högt uppsatta tjänstemän och Republika Srpskas före detta president Nikola Polapsen blivit avsatta som en konsekvens av OHRs ökade befogenheter (Chandler, 2000, s 201). Fram till för ett år sedan hade OHR använt sin makt till att stifta lagar och sparka icke samarbetsvilliga politiker 800 gånger, någonting som enligt Roberto Belloni tyder på att Bosnien & Hercegovina fått en tydlig karaktär av att vara ett protektorat istället för en suverän stat (Belloni, 2009, s 362).

3.3 Etnisk polarisering genom val

3.3.1 Det första valet efter kriget

3.3.1.1. Valobservationer

År 1996 hölls det första demokratiska valet efter krigets slut. Enligt Daytonavtalet skulle OSCE hjälpa till att övervaka valet som sågs som en chans för det internationella samfundet att bland annat besegra de nationalistiska makter som legat till grund för kriget – inte endast genom att besegra dem militärt utan även politiskt. I Republika Srpska ställdes hårda krav mot det serbdominerande partiet SDS att utesluta partiets dåvarande ledare och president för delrepubliken, Radovan Karadzic, från all typ av politisk verksamhet. Anledningen ansågs till synes vara uppenbar; med Karadzic som en del av den bosniska politiken skulle etniskt nationalistisk populism enkelt kunna dominera de första demokratiska sedan krigsslutet. OSCE och OHR gick så långt att man hotade att stryka valkandidater från SDS och utesluta dem ur valet om de inte gick med på kraven att utesluta deras före detta ledare. Till sist gick SDS ledarskap med på kraven men incidenten skapade redan inledningsvis i den bosniska demokratiseringsprocessen, ett spännt läge mellan det internationella samfundet och SDS (Chandler, 2000, s 119-120/122). Det uppstod även dispyter om yttrandefrihetens betydelse för den bosniska politiken. Från det internationella samfundets synpunkt sågs yttrandefriheten som en essentiell del av ett demokratiskt samhälle men såg även problemen som kunde följa. OSCE och OHR arbetade därför hårt för att begränsa serbiska politiker och medias uttalande i frågor som hade att göra med Daytonavtalets politiska och territoriella struktur. Det fanns bland annat yttringar från serbiskt håll om ökad autonomi och självstyre i Republika Srpska – uttalanden som inte ansågs passande enligt OSCE och OHR (Chandler, 2000, s 120-121)

3.3.1.2. Valresultatet

När valet var slutfört visade valresultatet att de tre stora dominerande etniskt nationalistiska partierna HDZ, SDS och SDA hade vunnit en överväldigande majoritet av folkets röster. Tillsammans fick dessa tre partier ungefär 85 % av rösterna. Tillsammans med en rad mindre nationalistiska partier resulterade detta i att det nationella Representanthuset till 95 % dominerades av etniska politiska block (Chandler, 2000, s 69-70).

3.3.2 Valet 1998 – fortsatt internationell övervakning i Bosnien & Hercegovina

3.3.2.1. Observationer under valet

I det allmänna valet 1998 hade de etniskt nationalistiska partierna fortfarande ett stort inflytande i den politiska debatten och det internationella samfundet gjorde upprepade ingrepp för att försöka motverka dessa strömningar (OSCE, 1998, s 5). Med ökända krigsherrar som internationellt stod anklagade för krigsbrott mellan åren 1992-1995 ansågs det nödvändigt att OSCE och OHR använde sina befogenheter för att bekämpa nationalistisk populism även om man insåg det demokratiska problemet med att göra aktiva ingripanden i den bosniska politiken. Det fanns ett stort problem med bland annat obalanserad media rapportering och i vissa fall hade det rapporterats att de stora etniskt nationalistiska partierna HDZ och SDA hade trakasserat mindre partier (OSCE, 1998, s 5/20/21). OHR och OSCE genomförde en rad åtgärder för att lösa problemen; man försökte bland annat uppmuntra partier att föra politiska frågor som sträckte sig över etniska skiljelinjer genom att ge ökat stöd från det internationella samfundet till de partier som nådde upp till dessa krav. Vad som stod klart vid valet var att ingen av de tre dominerande nationalistiska partierna HDZ, SDA eller SDS hade blivit beviljade denna typ av stöd (OSCE, 1998, s 7). Riktlinjer infördes även där det internationella samfundet tilläts utesluta partier från valet om de förde en för hektisk eller hatisk politisk debatt (OSCE, 1998, s 19). Som ett resultat av OHR och OSCEs beslutsamhet att bekämpa nationalistiska partier och skapa ett behagligt politiskt klimat togs hela 42 kandidater bort från vallistor. Av dessa kom 35 kandidater från de 3 stora dominerande etniskt nationalistiska partierna HDZ, SDA och SDS! (OSCE, 1998, s 9-10).

3.3.2.2. Valresultatet

Jag har haft stora svårigheter med att finna valresultatet från detta år och tyvärr har OSCEs uppgifter från valrapporter endast behandlat omkringliggande faktorer

runt valen, men missat att skriva valresultatet (OSCE, 1998). Jag har därför tvingats leta information om valresultatet hos andra källor. Sammanlagt fick de två dominerande etniskt nationalistiska partierna HDZ och SDS 24 % av rösterna. Jag har dock inte lyckats finna uppgifter om SDAs valresultat från detta val (http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2039_98.htm)

3.3.3 Valet 2002 – ett tidigt steg i riktning mot demokratisering och självstyre

3.3.3.1. Observationer under valet

Med användandet av en ny vallag utförde de bosniska myndigheterna för första gången ett allmänt val utan OSCEs övervakande (OSCE, 2003, s 1-2). Den nya vallagen fastslog bland annat att den nya mandatperioden för det nationella parlamentet och presidentrådet skulle vara 4 år och man gjorde mindre ändringar i valsystemet för att maximera proportionalitet (OSCE, 2003, s 1/3). Det låga procentuella tröskelvärde för att komma in i parlamentet resulterade i ett extremt fragmenterat parlament med många småpartier. I det bosniska Representanthuset resulterade detta i ett parlament med hela 14 olika partier, där 7 av dessa partier bara hade ett mandat (i ett relativt litet parlament med 42 mandat) (OSCE, 2003, s 4/20). Etnisk nationalism har vid detta tillfälle fortfarande en betydande roll i den politiska vardagen och vid valkampanjer rapporterades det att etniska och nationalistiska symboler användes på plakat. Det förekom även att ledare för landets 3 största religiösa inriktningar (som även är anknutna till etniciteten); katolicism, islam och ortodox kristendom, använde sitt inflytande för att försöka få väljare att rösta på nationalistiska partier. Det förekom även att mindre partier gjorde anspelningar på gamla motsättningar mellan etniska grupper från andra världskriget. De stora partierna SDS och HDZ anklagades under valkampanjen för att bara representera den egna etniska gruppens väljare, och i själva verket såg de sig själva som sin gruppens egen försvarare. SDA anklagades i sin tur för att en av partiets högt uppsatta kandidater hade gjort ett uttalande som hade anspelat på att entiteten Republika Srpska skulle försvinna om de vann valet (OSCE, 2003, s 1/9/11). Den kroatiska presidentrepresentanten i det nationella presidentrådet blev också avskedad innan valet efter att han gjorde olämpliga uttalanden (OSCE, 2003, s 5). Det internationella samfundet försökte anta åtgärder för att förhindra att nationalismen spelade en för betydande roll i det politiska klimatet då det bland annat ställdes krav på att det kroatiskt nationalistiska partiet HDZ skulle omstrukturera sitt ledarskap för att få tillåtelse att ställa upp i valet (OSCE, 2003, s 6).

3.3.3.2. Valresultatet

I valet 2002 återtog de nationalistiska partierna en del av det inflytande som de hade förlorat under tidigare val. Under det allmänna valet 2000 hade "Alliance for Change" lyckats prestera bra och överta många av de mandat som de nationalistiska partierna eftersträvade. Ett parti vid namn SDP ("Socijaldemokratska Partija Bosne i Hercegovine" eller Social Democratic Party) tillsammans med SBiH ("Stranka za Bosnu i Hercegovinu" eller Party for Bosnia & Herzegovina) var de huvudsakligen största partierna inom alliansen och de båda profilerade sig som icke-nationalistiska. Alliansen förlorade dock en stor del av sin makt vid valet 2002 och detta berodde främst på SDPs stora förlust i valet. Partiet gick ifrån att ha ett stöd på 26 % i valen till det nationella parlamentet, till att år 2002 endast ha 16 %. Vissa tror också att Alliansens misslyckande bland annat berodde på att de under sin korta 2 års mandatperiod inte lyckades genomföra reformer som påverkade vanliga människors vardag i så stor utsträckning. Därför blev valet 2002 ett sätt för väljarna att visa sitt missnöje mot Alliansens politik. Sammanlagt fick de tre stora dominerande etniska partierna HDZ, SDA och SDS ungefär 45 % av rösterna tillsammans i parlamentet (OSCE, 2003, s 4-5/20 & Burwitz, 2004, s 330-332).

3.3.4 Valet 2006; ökat självstyre men fortsatta etniska motsättningar

3.3.4.1. Observationer under valet

Valet 2006 karakteriserades av fortsatt nationalistisk prägel på politiken där andra sakfrågor inte fick så mycket debattutrymme. Det var även det första valet som helt och hållet administrerades av bosniska myndigheter. På ett fåtal platser i landet rapporterades det om vandalism mot religiösa byggnader och oroligheter. Diskussioner om krigsförbrytelser gjorde debatten mellan olika grupper väldigt hektisk på vissa platser (OSCE, 2007, s 1/4/10). I staden Mostar uppstod det konflikter mellan kroatiska partier vilket skapade ett hatiskt debattklimat. Det uppstod även spänningar mellan de tre stora etniska grupperna när bosniakiska politiker diskuterade förslag om att göra den bosniska staten mer centraliserad. Serberna såg detta som ett hot mot entiteten Republika Srpska och eftersträvade i sin tur ökad autonomi och hotade till och med om att genomföra en folkomröstning i entiteten för att avgöra frågan. Kroaterna ansåg i sin tur att en ny tredje kroatisk entitet borde skapas i Bosnien & Hercegovina eftersom de anser sig som grupp vara i underläge som en del av Federationen Bosnien & Hercegovina. Eftersom denna entitet främst är dominerad av bosniaker känner sig kroater som minoritet politiskt negligerade (OSCE, 2007, s 4/10). Det uppstod också en dispyt mellan bosniaker och kroater när SDP i det regionala entitetsparlamentet lade fram ett förslag om att deras kandidat för presidentposten i det nationella presidentrådet skulle vara en kroat. Kroatiska väljare blev irriterade eftersom de ansåg att en kroatisk representant som blivit framröstad från ett parti vars främsta väljare är bosniaker, inte kan vara representativ för den

kroatiska gruppen (OSCE, 2007, s 10). Detta är ett typexempel på hur den bosniska politiken fungerar, d.v.s. att varje etnisk grupp måste skydda sina egna intressen mot de andra grupperna.

I sin valobservationsrapport belyser även OSCE problematiken med det politiska systemet som Daytonavtalet resulterat i. De menar att institutionaliseringen av de tre stora etniska grupperna är diskriminerande och bryter mot protokol no. 12 i "the European Convention of Human Rights" (ECHR) och artikel 7.3 av OSCEs "Copenhagen document" från 1990. Problemet framstår väldigt tydligt om man tittar på presidentvalen; i Federationen Bosnien & Hercegovina kan endast en kroat och bosniak ställa upp. Som serb har man ingen rättighet att ställa upp i valet. På samma sätt är det tvärtom i Republika Srpska; som kroat eller bosniak har du ingen rättighet att ställa upp i presidentvalet. Problemet kvarstår dock som väljare eftersom man som serb i Federationen Bosnien & Hercegovina inte har någon presidentrepresentant som kan representera den egna etniska grupp. Samma sak gäller även för kroater och bosniaker som bor i Republika Srpska. Institutionalisering av etnicitet är även ett stort problem för landets minoritetsgrupper. Sammanlagt finns det mer än 17 lagliga minoriteter varav romerna är den största. Eftersom de inte anses vara "konstitutionellt fastslagna" folk, har de ingen rätt till minoritetsrepresentation som de andra 3 stora grupperna (OSCE, 2007, s 1/17).

3.3.4.2. Valresultatet

Sammanlagt fick de 3 stora etniskt nationalistiska partierna ungefär 31 % av rösterna, vilket var en rejäl förlust i jämförelse med valet 2002. Valdeltagandet var på ungefär samma nivå som förra valet, d.v.s. ca 55 % (OSCE, 2007, s 19/28-29)

4 Analys: Att *förklara* problemet; ”Consociational Democracy” i Bosnien & Hercegovina

Inledningsvis vill jag sammanfatta tre slutsatser som går att utröna från det empiriska materialet. För det första; det politiska system som skapades i Bosnien & Hercegovina efter tecknandet av Daytonavtalet har tydliga inslag av Consociational Democracy även om fallet inte lever upp till alla av Lijpharts krav. För det andra; Röstandet på de tre stora dominanta etniskt nationalistiska partierna HDZ, SDA och SDS har kontinuerligt minskat, även om de fick ett större stöd i valet år 2002 än valet år 2000. Sammanlagt under en tioårsperiod från 1996 till 2006 har dock stödet minskat avsevärt. För det tredje; trots att minskandet i röstande på de tre dominerande etniskt nationalistiska partierna varit tydlig, verkar etnisk polarisering fortfarande vara en del av den bosniska politiska vardagen. Den sistnämnda slutsatsen pekar också på ett stort validitetsproblem med min uppsats; ambitionen var att mäta etnisk polarisering genom att titta på röstande på de tre dominerande etniska partier, en operationalisering som visat sig vara felaktig.

4.1 Ett fall av Power-Sharing democracy?

Det politiska systemet i Bosnien & Hercegovina lever på många sätt upp till de kriterier som Lijphart sätter upp för Consociational Democracy. Det finns bland annat en klar ambition i landet att skapa en bred representation av landets många olika intressen (först och främst från de etniska grupperna) genom att applicera ett proportionerligt valsysteem. Ett sådant valsysteem fungerar bra i ett land där de största samhällsliga skiljelinjerna står att finna i etniciteten, och där det inte finns någon etnisk majoritet. I Bosniens fall betyder det att val till parlamentet oftast inte resulterar i att något parti får en majoritet, utan att partierna måste samarbeta i så kallade ”grand coalitions” för att kunna vinna en majoritet och därmed fatta beslut.

Decentralisering och federalism är tydligt synligt i den bosniska staten där landet är uppdelat i dels två entiteter, varav Federationen Bosnien & Hercegovina består av 10 kantoner. Detta ger möjlighet för en stor del av gruppautonomi och självbestämmande för de olika delarna. Detta gynnar även tydligt specifika

etniska grupper eftersom de olika områdena oftast är starkt dominerade av en specifik etnisk grupp. Det som gör Bosnien till ett mindre tacksamt fall för Lijpharts teori kan vara att komponenten ”gruppa autonomi” på många sätt främst gynnar bosniaker och serber. För kroater gäller denna typen av autonomi inte på samma sätt. Eftersom kroater och bosniaker (huvudsakligen) tillsammans lever i federationen skapar det problem för representation av kroatiska intressen. Eftersom bosniaker är en majoritet i federationen har det flera gånger lyfts fram krav från det kroatiska samfundet att skapa en ny tredje kroatisk entitet i Bosnien & Hercegovina, eftersom man menar att gruppens intressen inte blir representerade tillräckligt i federationen.

Kravet på minoritetsrepresentation uppfylls även genom att det finns tydliga inslag av möjlighet för landets etniska grupper att lägga in veto mot förslag som de anser hotar gruppens vitala intressen. Detta framgår tydligt när man tittar på hur presidentrådet och parlamentet är uppbyggt. När de etniska grupperna känner sig hotade har de möjlighet att sätta sig emot förslaget, vilket åtföljs av en lång rad processer för att försöka lösa konflikten. Eftersom både regering, parlament och presidentrådet kategoriserar och kvoterar platser efter etnicitet är det även ett tydligt tecken på en ambition att försöka representera alla etniska gruppers intressen. Ambitionen med möjligheten att lägga in veto är också att försöka få en så bred representation som möjligt av landets intresser bakom ett lagförslag.

Även om det finns inslag av presidentialism i landet har man ändå lyckats ta sig förbi den inledande kritiken som Lijphart riktar mot denna typ av system. ”Winner takes it all” problematiken, som i detta fall skulle vara att endast en representant från en etnisk grupp skulle kunna vinna presidentposten, försvinner då alla tre konstitutionellt fastslagna etniska grupper måste vara representerade i det nationella presidentrådet. Landet är såvida ett fall av ett mer semi-presidentiellt system med ett ganska speciellt inslag av ett presidentråd istället för endast en president. Detta gör att även ifall landet har presidentiella inslag lever det ändå upp till ett av de huvudsakliga kriterierna om minoritetsrepresentation eftersom även presidentposten, som regeringen, representerar de tre stora etniska grupperna.

4.2 Hur förklaras minskat röstande på de tre dominanta etniskt nationalistiska partierna?

Trots att stödet för de tre största nationalistiska partierna följer en trend av minskat inflytande (Söberg, 2006, s 49) verkar etnisk polarisering fortfarande till stor del präglade den bosniska politiken. Under en tioårsperiod har HDZ, SDA och SDS gått från ett stöd i nationella riksdagsval på 85 % till ca 31 % i det senaste valet 2006. Trots att så kallat ”multi-etniska” partier, d.v.s. partier som respekterar andra etniska grupper, fått ett alltmer betydande stöd bland landets väljare, anser bl.a. Söberg att många av dessa partier fortfarande bara riktar sig till en speciell

etnisk grupp (Söberg, 2006, s 50). Trots det internationella samfundets betydande insatser för att stödja ”multi-etniska” partier har de dock fortfarande marginellt stöd (Chandler, 2000, 111-113/ 127), och vissa menar att en stor del av de partier som utger sig för att vara ”multi-etniska” i själva verket borde kategoriseras som nationalistiska. Att nämna bland småpartier som också borde kategoriseras som nationalistiska nämns; Democratic Peoples Community (DNZ), Liberal Party (LS), Democratic Patriotic Party (DSP), Independent Social Democrats (SNSD), Serb Patriotic Party (SPAS) Serb Radical Party (SRS) Serb Party of Krajina and Posavina (SSKiP) och Party for Bosnia and Herzegovina (SBiH) (Söberg, 2006, s 50). Detta belyser en del av problemet med att mäta nationalism genom att titta på nationalistiska partier; de partier som utger sig för att vara ”multi-etniska” kan ibland ha en dold agenda.

Förklaringen till de dominerande partiernas minskande inflytande går potentiellt att förklara på en rad olika sätt. Det är bland annat viktigt att belysa den roll som ORH och OSCE haft i att styra den bosniska politiken i en viss riktning. Deras inflytande skulle kunna förklara de nationalistiska partiernas minskade inflytande och de ”multi-etniska” partiernas framgång. Genom att aktivt stötta ”multi-etniska” partier har OHR och OSCE gjort direkta intrång i den demokratiska processen för att gynna specifika partier. Likaså har det internationella samfundet flera gånger handlat för att sparka icke-samarbetsvilliga politiker och stryka personer från valsedlar. Syftet med detta handlande måste till synes varit att missgynna de nationalistiska partierna och gynna de ”multi-etniska”. Med detta i åtanke skulle man kunna förklara HDZ, SDA och SDS minskade inflytande på följande sätt; eftersom OHR och OSCE haft befogenheter att sparka politiker kan det ha fått bosniska väljare att tänka om angående deras val av parti. I deras fall finns det få anledningar till att rösta på ett parti vars partimedlemmar aktivt motarbetas av det internationella samfundet och vars politiker blir sparkade. Därför kanske man väljer att lägga rösterna på ett annat parti.

4.3 Att förklara fortsatt etnisk polarisering trots minskat stöd för de etniskt nationalistiska partierna – institutionalisering av etnicitet och gruppen som källa till trygghet

Idén med Lijpharts teori är att institutionalisera de olika grupperna i ett samhälle som bidrar till splittring. Genom att göra det hoppas man kunna tvinga grupper till kompromissande. I Bosniens fall framstår detta alternativ som väldigt attraktivt eftersom inget av landets etniska grupperingar tillhör en majoritet. Genom att anamma ett proportionerligt valsystem är meningen att det ska uppstå en bred representation av de olika etniska grupperna. Dessa idéer låg till grund för systemet som Daytonavtalet resulterade i. Genom ett komplext politiskt system med kvotering av etniska grupper och rätt till veto för att skydda gruppernas vitala

intressen har man lyckats institutionalisera etnicitet. Trots att systemets ursprungliga tanke är att institutionalisering av etnicitet ska tvinga grupperna till kompromiss, finns det mycket som talar för att så inte är fallet i Bosnien & Hercegovina. Det är intressant i detta fall att fråga sig ifall denna typ av system verkligen ger upphov till kompromissande och inter-etnisk försoning. Enligt mig finns det en rad argument som belyser problematiken angående den politiska situationen i Bosnien;

1; Eftersom det politiska systemet är anordnat efter etnisk kvotering och institutionalisering av etnicitet resulterar det i en legitimering av de skiljelinjer som finns i samhället bland vanliga medborgare. I praktiken är det politiska systemet uppbyggt så att det accepterar och legitimerar den antagonistiska etniska polariseringen som blev en konsekvens av kriget i Jugoslavien.

2; Eftersom etnisk kvotering och möjlighet för etniska grupper att lägga in veto för att skydda specifika intressen är en del av den bosniska politiska vardagen, skapar det få incitament för att kompromissa. Eftersom etniciteten är en identifikationskälla för bosniska politiker betyder det att man ser det som en skyldighet att värna om den etniska gruppens intressen. Detta är så viktigt eftersom etnicitet fortfarande ses som en betydande källa för säkerhet (se exempel från valet 2006 och val av SDP presidentkandidat) och trygghet (Kostic, 2007, s 92-93). I försök att skydda sin egen etniska grupp finns det få motiveringar till varför etniska grupper i t.ex. det nationella parlamentet skulle kompromissa. Det är lättare för dem att lägga in ett veto mot lagförslag för att skydda den egna gruppens intressen.

3; Att se etnicitet som en källa för trygghet, kombinerat med ett institutionaliserande av etnicitet i det politiska systemet, gör att man fastslår och legitimerar de etniska skiljelinjerna i landet. Med det internationella samfundets betydande roll i det politiska systemet finns det få incitament till kompromiss. I en strävan att skydda den egna gruppen är det säkrare för bosnier att rösta nationalistiskt (eller för bosniska politiker att föra en nationalistisk politik fastän man inte öppet är nationalistiska) än ”multi-etniskt”. Att detta skapar såkallat ”deadlock” i parlamentet är i många fall inget problem, eftersom man förlitar sig på att det internationella samfundet leder reformarbetet i landet och löser konflikten.

4; Med bosniaker som den största etniska minoriteten i landet ligger det i deras intresse att centralisera staten och förändra det politiska system, eftersom de som den största gruppen förmodligen skulle få ett större inflytande i ett sådant nytt system. Serberna har däremot ett intresse av ökat självstyre för Republika Srpska eftersom de bl.a. förstår att ett närmande mot en alltmer centraliserad stat minskar deras inflytande i politiken. För kroaterna, som är den minsta minoritetsgruppen, vill man skapa en ny tredje kroatisk entitet för att kunna säkerställa den egna gruppens intressen, eftersom de känner sig negligerade i den bosniak dominerade Federationen Bosnien & Hercegovina (Kostic, 2007, s 90-93). De olika grupperna

strävar tydligt efter att säkra den egna gruppens intressen, eftersom denna ses som en källa för säkerhet och trygghet. Dessa skillnader mellan grupperna om hur man ska anordna det politiska systemet underlättar inte den redan tydliga polariseringen inom politiken.

5; Valsystemets proportionella karaktär har också flera gånger lett till ett väldigt fragmenterat nationellt parlament med många småpartier. Med etniciteten institutionaliserad i systemet riskerar dock politiken, trots den stora mångfalden av partier, att till stor del domineras av etniskt nationalistiska frågor och argument, trots att det finns många andra viktiga sakfrågor att ta itu med i Bosnien & Hercegovina (t.ex. hög arbetslöshet och dålig ekonomisk utveckling)(Söberg, 2006, s 45).

6; Den Consociationella karaktären av systemet skapar även problem på en rad andra intressanta sätt. Det politiska systemet är först och främst riktat åt att skapa etnisk kvotering för landets tre största etniska minoriteter, d.v.s bosniaker, kroater och serber. Men för landets romer, som räknas som en av landets större minoriteter efter de tre största, betyder detta att de utesluts från den politiska processen i Bosnien & Hercegovina. Den etniska kvoteringen har även resulterat i en problematisk situation för de kroater, serber eller bosniaker som bor i en entitet där de inte anses vara en majoritet. Detta är bl.a. tydligt i val till det nationella presidentrådet, där representanter från de olika etniska grupperna är bestämda att komma från specifika entiteter. I Federationen Bosnien & Hercegovina kan t.ex. endast en kroat och en bosniak röstas fram till presidentposterna, vilket gör det orättvist för regionens serber eftersom de inte har någon som kan representera dem. Problemen med detta har framförts av OSCE.

7; Trots att jag sett en ökning i stödet för ”multi-etniska” partier lyfter Söberg fram argument för att även ifall dessa partier kan vara bra på att respektera andra etniska grupper så riktar sig partierna oftast till en specifik etnisk grupp. Han menar också att många av de partier som utger sig för att vara ”multi-etniska” egentligen borde klassificeras som etniskt nationalistiska.

8; De ”multi-etniska” partiernas framgång måste också förklaras med att titta på den stora mängden resurser som det internationella samfundet lagt ner för att stötta denna typ av partier. T.ex. anses ofta Alliance for Change, som lyckades göra få ett bra valresultat år 2000, vara en klar produkt av det internationella samfundets ambition att skapa ett ”multi-etniskt” politiskt klimat (Kostic, 2007, s 88-89). Därför är det intressant att ett av vår tids mest väldokumenterade och ambitiösa projekt fortfarande inte lyckats få bort etnisk polarisering från den bosniska politiken (Kostic, 2007, s 81).

9; I en undersökning från 2001 utförd av World Value Survey har 1200 personer fått lov att placera sig på en höger till vänster politisk skala, där värdet 10 representerar så långt till höger man kan komma och 1 representerar så långt till vänster man kan komma. Hela 48,5 % av de tillfrågade placerade sig på värdet 5,

d.v.s. i mitten av den ideologiska skalan. Medelvärde för de tillfrågade var värdet 5,1. Det är intressant att fråga sig själv ifall detta är en reflektion av det politiska klimatet i Bosnien & Hercegovina, där jag hävdade att främst etniskt nationalistiska frågor dominerat den politiska vardagen och inte andra sakfrågor. Andra sakfrågor, som frågor om ekonomi och arbetsmarknadspolitik, brukar oftast utmärkas av att olika ideologiska riktningar har olika lösningar på hur sådana problem bör lösas. Att hela 48,5 % av de bosniska medborgarna anser sig själva stå i mitten på den ideologiska skalan har förmodligen att göra med att frågor om ekonomi och arbetsmarknadspolitik helt och hållet överskuggas ett nationalistiskt debattklimat (World Value Survey, 2001, BILAGA 1).

4.4 Att se sambandet?

4.4.1 Inledande föräning

Inledningsvis hade jag en föräning om att Lijpharts teori om Power-Sharing democracy kunde ha en avgörande roll i att förändra hur etnisk polarisering i landet ser ut. Hypotesen var att om Consociational democracy inte hade lyckats minska den etniska polariseringen så hade teorin uppenbara brister. I enighet med mitt undersökningsupplägg valde jag att operationalisera etnisk polarisering som röstande på de tre dominerande etniskt nationalistiska partierna HDZ, SDA och SDS. Enligt denna operationalisering har etnisk polarisering i landet minskat eftersom röstande på dessa partier minskat. Lijpharts teori verkar till synes ha en avgörande roll i att minska etnisk polarisering i min undersökning. Men mitt empiriska material talar för att etnisk polarisering fortfarande är en del av den bosniska politiska vardagen, en problematik som pekar på ett allvarligt validitetsproblem i min undersökning. Att se hur sambandet mellan Consociational Democracy och etnisk polarisering är ordnat är komplicerat.

4.4.2 Att isolera samband – vad påverkar vad?

I fallet Bosnien & Hercegovina är det svårt att vara kritisk mot Lijpharts teori eller att uttala sig om teorins lämplighet i splittrade samhällen. Etnisk polarisering i detta fall kan inte helt okomplicerat anses vara en konsekvens av det politiska system som etablerades efter Daytonavtalet eftersom det internationella samfundets betydande inverkan i den bosniska politiken i stora drag också styrt i hur den etniska polariseringen har förändrats. Att ha detta i åtanke är viktigt när man uttalar sig om sambandet mellan Consociational Democracy och etnisk polarisering i Bosnien & Hercegovina.

4.4.3 Tidigare erfarenheter av Power-Sharing democracy?

Mirjana Kasapovic menar att Bosnien upplevt tidigare system som med mekanismer som liknar det som finns i Power-Sharing democracy, där man på olika sätt institutionaliserat etnicitet och religiösa grupper. Hon menar bland annat att "millet" systemet under Ottomanska riket och en modell av "political confessionalism" under Österrike-Ungerns styre, är exempel på system med sådana principer (Kasapovic, 2005, 7). I det forna Jugoslavien fanns också ett system med kollektivt beslutsfattande och rätten till veto för de olika delrepublikerna vars politiska system hade inslag av Consociationella mekanismer. Jugoslavien var en federation bestående av 6 delrepubliker och 2 autonoma regioner. När konflikter uppstod i det kollektiva beslutsfattandet kunde landsfäderna Josip Broz Tito lösa konflikterna genom att förhandla och ena de olika intressena. Sabrina Ramet menar bland annat att en bidragande faktor till Jugoslaviens fall var nationens decentraliserade karaktär med etnisk kvotering och möjlighet till veto (Ramet, 1996, s 9/23/38/300). Detta talar för att det finns ett problem med de mekanismer som Consociational Democracy föreslår. Det ger även en indikation på att Power-Sharing democracy ändå kan ha ett visst inflytande i att låsa fast etnisk polarisering i politiken genom etnisk kvotering.

5 Sammanfattning och slutsatser

Efter kriget i Bosnien från 1992-1995 etablerades ett politiskt system baserat på principer om Consociational Democracy med etnisk kvotering, möjlighet till veto och stark decentralisering. I en komplex stat av många olika nivåer av styrande, från kantonsnivå till entitetsnivå, har syftet varit att representera så många olika intressen som möjligt och få de tre stora etniska grupperna serber, kroater och bosniaker att samarbeta. Trots mycket ambitiösa projekt av det internationella samfundet att försöka stötta "multi-etniska" partier verkar politiken till stor del fortfarande präglas av etnisk polarisering. Genom uppsatsens gång har jag kommit fram till följande slutsatser;

1; Det bosniska politiska systemet har klara inslag av Consociational Democracy, då man på regional och nationell nivå har etablerat ett system av etnisk kvotering och gruppautonomi. I det semi-presidentiella systemet blir dessa mekanismer tydliga i både parlament, regering och presidentrådet.

2; I min undersökning har det visat sig att etnisk polarisering minskat sedan Daytonavtalets införande 1995. Det finns dock tydliga frågetecken att resa kring denna slutsats. Även om röstande på de tre dominerande etniska partierna HDZ, SDA och SDS minskat, och röstande på "multi-etniska" partier ökat, verkar etnisk polarisering fortfarande spela en avgörande roll i den bosniska politiken.

3; Även ifall röstande på "multi-etniska" partier ökat så visar det empiriska materialet att många av dessa partier trots sin "multi-etniska" karaktär ofta riktar sig till en specifik grupp. Mitt empiriska material visar också att en stor del av de partier som utger sig för att vara icke-nationalistiska i själva verket borde kategoriseras som just nationalistiska.

4; Undersökningen lägger fram material som tyder på att etnisk polarisering fortfarande är en del av den bosniska politiska vardagen. Jag har även argumenterat för hur detta fenomen går att koppla till institutionaliseringen av etnicitet som är ett tydligt inslag i det bosniska politiska systemet.

5; Man bör dock vara försiktig med att dra slutsatser om Consociational Democracys inverkan på etnisk polarisering. Eftersom det internationella samfundet, lett av OHR, har/haft en betydande roll i den bosniska politiken har förmodligen också denna aktör en avgörande roll i utfallet för etnisk polarisering.

6; Att etnisk polarisering fortfarande verkar vara en del av den politiska vardagen framgår dock klart av det empiriska materialet. Trots att Lijpharts teori lägger

fram mekanismer för hur man skapar institutionella lösningar i djupt splittrade samhällen, verkar dessa lösningar vara bristfälliga i att skapa inter-etnisk försoning i fallet Bosnien & Hercegovina.

Avslutningsvis vill jag citera OHRs före detta ordförande Carlos Westendorp, vars ord på ett väldigt talande sätt beskriver den politiska problematiken i Bosnien;

... there are many obstacles towards the democratisation process. It is essentially the lack of a really structured civilian society... the presence of mono ethnic parties, which do not really contribute to the pluralistic system. There is a democratic system in the sense that there are democratic elections, but the result of the elections is that they give the advantage to one ethnic group over another. This is only a continuation of the war with other means. So in order to develop democratisation, it is necessary to implant more pluralism in the political parties. It is necessary to encourage the development of multi-ethnic parties (Westendorp, 1997a i Chandler, 2000, s 111-112)

Referenser

Skriftliga källor

- Belloni, Roberto, 2004. "Peacebuilding and consociational electoral engineering in Bosnia and Herzegovina" s 334-353 i *International peacekeeping* vol. 11 no. 2
- Belloni, Roberto, 2009. "Bosnia: Dayton is Dead! Long Live Dayton!" s 355-375 i *Nationalism and ethnic politics* vol. 15 no. 3
- Burwitz, Bernd, 2004. "Notes on recent elections; the elections in Bosnia-Herzegovina, October 2002" s 329-360 i *Electoral Studies* vol. 23 no. okänt
- Chandler, David, 2000. *Bosnia; faking democracy after Dayton (second edition)*. Producerad av Chase Publishing Service åt Pluto Press: Fortescue, Sidmouth
- Kasapovic, Mirjana, 2005. "Bosnia & Herzegovina: consociational or liberal democracy?" s 3-30 i *Politicka misao* vol. XLII no. 5
- Kostic, Roland, 2007. *Ambivalent Peace. External Peacebuilding, Threatened Identity and Reconciliation in Bosnia and Herzegovina*. Uppsala: Universitetsstryckeriet
- Lijphart, Arend, 1981. *Power-sharing versus majority rule: patterns of cabinet formation in twenty democracies* s. 395-413 i *Government and opposition* vol. 16 no. 4
- Lijphart, Arend, 1985. *Non-majoritarian democracy: a comparison of federal and Consociational theories* s. 3-15 i *Publius: the journal of federalism* vol. 15 no. 2
- Lijphart, Arend, 1994. "Democracies: forms, performance, and constitutional engineering" s 1-17 i *European Journal of political research* vol. 25
- Lijphart, Arend, 2002. "The wave of power-sharing democracy", s 37-55 i Reynolds, Andrew (red.) *The architecture of democracy – constitutional design, conflict management, and democracy*, 2002. Norfolk: Oxford University Press
- Lijphart, Arend, 2004. "Constitutional design for divided societies" s 96-109 i *Journal of democracy* vol. 15 no. 2

- OSCE – Office for Democratic Institutions and Human Rights, 1998. *Bosnia and Herzegovina elections 1998 12-13 September – election observation*.
- OSCE – Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2003. *Bosnia and Herzegovina general elections 5 October 2002 – final report*. Warsaw 9 January 2003
- OSCE – Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2007. *Bosnia and Herzegovina general elections 1 October 2006 – OSCE/ODIHR election observation mission final report*. Warsaw 6 February 2007
- Ramet, Petra Sabrina, 1996. *Balkan Babel – the disintegration of Yugoslavia from the death of Tito to ethnic war (second edition)*. WestviewPress – A division of Harper Collins Publishers: Colorado/ Oxford
- Söberg, Marius, 2006. “Empowering local elites in Bosnia and Herzegovina – the Dayton decade” s. 44-58 i *Problems of post-communism* vol. 53 no. 3

Internet:

- http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2039_98.htm hämtat 23/5-2010

Bilaga 1 World Value Survey

VALUES SURVEY DATABANK

Selected countries/samples: Bosnia and Herzegovina [2001]

E033.- In political matters, people talk of "the left" and "the right."
How would you place your views on this scale, generally speaking?

Possible answers:

1 Left

2 2

3 3

4 4

5 5

6 6

7 7

8 8

9 9

10 Right

-1 Don't know

-2 No answer

-3 Not applicable

-4 Not asked in survey

-5 Missing; Unknown

Source: Values Surveys Databank

	VALUES SURVEY DATABANK	
	<i>Selected countries/samples: Bosnia and Herzegovina [2001]</i>	

	BASE=1049	Country/region			
	Weight [with split ups]	Total	Bosnia and Herzegovina		
	Self positioning in political scale	Left	7.3 %	7.3 %	
		2	3.3 %	3.3 %	
		3	5.6 %	5.6 %	
		4	7.7 %	7.7 %	
		5	48.5 %	48.5 %	
		6	9.6 %	9.6 %	
		7	7.0 %	7.0 %	
		8	4.8 %	4.8 %	
		9	1.4 %	1.4 %	
		Right	4.7 %	4.7 %	
		Total	1049 (100%)	1049 (100%)	
		Base for mean	1049	1049	
		Mean	5.1	5.1	
		Standard Deviation	1.99	1.99	
	Source: Values Surveys Databank				

VALUES SURVEY DATABANK						
<i>Selected countries/samples: Bosnia and Herzegovina [2001]</i>						
BASE=1200	Self positioning in political scale					
Weight [with split ups]	Frequency	Percent	Cumulative Percent	Valid percent	Cumulative valid percent	
Left	77	6.4 %	6.4 %	7.3 %	7.3 %	
2	35	2.9 %	9.3 %	3.3 %	10.7 %	
3	59	4.9 %	14.2 %	5.6 %	16.3 %	
4	81	6.8 %	21.0 %	7.7 %	24.0 %	
5	509	42.4 %	63.4 %	48.5 %	72.5 %	
6	101	8.4 %	71.8 %	9.6 %	82.2 %	
7	73	6.1 %	77.9 %	7.0 %	89.1 %	
8	50	4.2 %	82.1 %	4.8 %	93.9 %	
9	15	1.2 %	83.3 %	1.4 %	95.3 %	
Right	49	4.1 %	87.4 %	4.7 %	100.0 %	
Don't know	151	12.6 %	100.0 %			
Total	1200	100%		1200	100%	
Base for mean	1049					
Mean	5.1					
Standard Deviation	1.99					
Source: Values Surveys Databank						